

Prečo potrebujeme REACH?

Cieľom REACH (angl. skratka pre registráciu, evaluáciu, autorizáciu a obmedzenie chemikálií) je zlepšenie zdravia a bezpečnosti zamestnancov a širokej verejnosti, ochrana životného prostredia (zamedzenie kontaminácie ovzdušia, vody, pôdy a poškodenie biodiverzity chemikáliami) a zachovanie konkurencie/inovácie chemického priemyslu. Súčasný legislatívny proces je založený na spolurozhodovaní Európskej komisie (EK), Európskeho parlamentu (EP) a Rady EÚ.

V nasledujúcom prehľade je uvedený stav vykonaných prác na tomto návrhu za obdobie rokov 2004 – doteraz:

- počas írskoho predsedníctva EK vysvetľovala úlohu návrhu nariadenia a vyvolala vysokú úroveň diskusií,
- v priebehu predsedníctva Holandska, Luxemburska prebiehala podrobná diskusia všetkých hláv návrhu nariadenia,
- 2005 počas britského predsedníctva prebehlo 1. čítanie v EP,
- silná podpora EP a Rady s kompromisným návrhom vyústila do politickej dohody a 13. decembra 2005 na zasadnutí Rady pre konkurencieschopnosť britské predsedníctvo oznámilo jej dosiahnutie,
- pod vedením rakúskeho a teraz fínskeho predsedníctva prebiehali diskusie medzi zástupcami členských štátov a EK k pozmeňujúcim návrhom, ktoré vyplynuli z 1. čítania v EP, ako aj tých, ktoré neboli predmetom politickej dohody,
- v máji 2006 sa prijalo oficiálne spoločné stanovisko, ktoré bolo predložené EP koncom júna 2006,
- 19. a 26. októbra a 6. novembra 2006 sa uskutočnilo trilaterálne rokovanie (trialóg) fínskeho predsedníctva s EP a EK, s cieľom dosiahnuť politickú dohodu ku REACH ešte pred plenárnym hlasovaním v EP,
- 13. decembra 2006 po zložitých peripetiách Európsky parlament schválil v druhom čítaní poslednú verziu nariadenia REACH, ktorá bola výsledkom rokovaní trialógov medzi EP, EK a Radou EÚ, ktorú europoslanci schválili pomerom hlasov 529 ku 98. Nariadenie vstúpi do platnosti 1. júna 2007. Presne rok predtým, dňa 13. decembra 2005 na zasadnutí Rady pre konkurencieschopnosť britské predsedníctvo po zosumarizovaní dis-

kusie poďakovalo za konštruktívnu diskusiu a oznámilo dosiahnutie politickej dohody.

Delegácie členských štátov v rámci pracovnej skupiny pre chemikálie na svojom poslednom stretnutí odsúhlasili návrh predsedníctva obmedziť rokovania na zredukovaný počet pripomienok EP a zvolil tzv. balíčkový prístup rozdelený do nasledovných negociačných okruhov zostavených podľa najfrekvencovanejších návrhov zmien EP: povinná starostlivosť, pohoda zvierat, poskytovanie informácií, komitológia, Agentúra a účasť EP v nej, registrácia a zdieľanie údajov a autorizácia vrátane substitúcie.

Plán ďalších aktivít:

- rok 2007 vstup nariadenia do účinnosti, nariadenie poplatkov a testovacích metód, správa o plnení stanoviená v prílohách I – III, začatie uplatňovania článkov uvedených v hlavách I, IV, XII, XIII a XIV, menovanie kompetentných orgánov;
- rok 2008 začatie činnosti agentúry, funkčná agentúra v Helsinkách (12 mesiacov po vstupe do účinnosti), existujúca legislatíva (nové/existujúce látky uplatnené do tej doby), nové reštrikcie 18 mesiacov, začatie uplatňovania článkov uvedených v hlavách II, III, V, VI, VII, X a XI;
- rok 2010 termín prvej registrácie (1 000 ton).

Prečo potrebujeme REACH? Podľa štatistiky tzv. barometra životného prostredia je 35 % opýtaných znepokojených z dopadov chemikálií každodennej produkcie a až 41 % sa domnieva, že je nedostatok informácií o chemikáliách. Ďalšími otázkami, ktoré sa dostali do popredia, sú výkon dohľadu, pre malé a stredné podniky to nebude zníženie poplatkov, ale zabezpečenie odbornej podpory členským štátom. Zabezpečí sa zvýšenie komunikácie smerom zhora nadol v dodávateľskom reťazci, lepší prístup k informáciám, ako aj pridanie povinnosti oznamovať informácie o chemikáliách vo výrobkoch. V rámci dopadových štúdií sa zistilo skutočné zníženie nákladov pre potenciálne nízko objemové látky, bude potrebné podporovať vo zvýšenej miere inovácie, kladené budú nižšie požiadavky na nové látky. Európska chemická agentúra (ECHA), ktorej vznik je súčasťou schváleného nariadenia REACH, bude v súlade s týmto nariadením zabezpečovať každodenné riadenie REACH po stránke technickej, vedeckej a administratívnej. Zodpovedná bude za registráciu (vrátiť alebo požadovať doplnenie registrácie), hodnotenie (zaisťovať harmonizovaný prístup, prijímať rozhodnutia), látky vo výrobkoch (požadovať registráciu), autorizáciu, reštrikcie (uľahčiť priebeh, odporúčať priority). Zároveň bude vykonávať funkciu sekretariátu fóra a výborov a bude sa zaoberať odvolaniami pri registrácii, hodnotení, dôvernosti požadovaných údajov.

Prebežná stratégia REACH má štyri základné časti, a to: zameranie sa na súčasné aktivity (smernica 67/548/EEC a nariadenie 793/93/EC), prípravu na REACH (príručky, metodické usmernenia, softvérové nástroje...), strategické partnerstvo a „naštartovanie ECHA“.

Prebežná stratégia EK bola zameraná na:

- praktickú prípravu v čase než vstúpi REACH do účinnosti (2004 - 2006), spolupráca s priemyslom a členskými štátmi,
- implementačné projekty (RIPs)

foto: Greenpeace/Juraj Rizman

- RIP1: Opis procesov (www.cchlp.sk, www.mhsr.sk),
- RIP2: Zdokonalíť IT systém (REACH-IT),
- RIP3/4: Návod k postupu pre priemysel a kompetentné orgány,
- RIP 5/6: Príprava na založenie ECHA,
- RIP 7: Prípravy komisie,
- strategické partnerstvo.

Výsledkom implementácie nariadenia bude posilnenie zodpovednosti ECHA, žiadna právna zodpovednosť kompetentných orgánov členských štátov. Pokračovanie v aktivitách agentúry bude súvisieť s dopadom na národné politické záujmy. Pôsobnosť REACH bude založená na komunikácii s malými a strednými podnikmi, ktorá bude smerovať od výrobcov a dovozcov k profesionálnym koncovým užívateľom a maloobchodníkom. A práve najviac profesionálnych koncových užívateľov sú malé a stredné podniky, u ktorých sa predpokladajú ťažkosti súvisiace s organizačnými podmienkami, značnými investíciami, minimálnymi prostriedkami a expertízami v manažmente chemikálií a čo je nemenej dôležité – ťažké dorozumievanie sa. Priemysel si bude zbierať informácie, s cieľom podrobne sa zamerať na registráciu s minimálnymi nákladmi, upustiť od rozšíreného používania látky (expozície) prostredníctvom interpretovania historických údajov a zosilnenia používania odvolacej procedúry.

V oblasti polymérov a monomérov sa REACH sústreďuje práve na registráciu monomérov, výhoda sa javí v tom, že sa nepredpokladá žiadne limitovanie štruktúry nestálych polymérov. Ale problém predpovedá v otázkach týkajúcich sa dôvernosti zloženia, dômyselných procesov polymerizácie mimo ES (neizolované monoméry) a zámernom dovoze monomérov, hoci skutočný dovoz sa bude odvolávať na monoméru jednotku.

Hlavnými rysmi návrhu nariadenia je registrácia látok nad 1 tonu, hodnotenie členskými štátmi, autorizácia pre látky zvýšeného záujmu, reštrikcie a bezpečnostná sieť a manažovanie celého systému ECHA.

foto: archív SAŽP

Veľkým prínosom REACH je podpora pre zákaz používania testovania na zvieratách – in vitro testovanie, a tak riešenie racionálneho testovania môže redukovať používanie zvierat. Môže byť však konflikt s globálnou harmonizáciou a spoločným zdieľaním údajov založených na medzinárodne uznávaných testovacích metódach, kritériami klasifikácie a označovania, navyše ak bude implementovaný globálny harmonizovaný systém (GHS).

Prepojenie medzi REACH a GHS

REACH nezahŕňa kritériá pre klasifikáciu a označovanie, odkazuje na klasifikáciu látok (smernica 67/548/EEC), prípravkov (smernica 99/45/EC) a kartu bezpečnostných údajov (KBÚ). REACH má väzbu na klasifikáciu a označovanie, napr. pre: registráciu, informácie v dodávateľskom reťazci – podmienky KBÚ, autorizáciu a registráciu (CMR látky), inventarizáciu klasifikácie a označovania a súvisiace - oznámenie (notifikácia) – cieľom je dosiahnuť zhodu; spoločná harmonizácia klasifikácie a označovania pre CMR látky, látky spôsobujúce senzibilizáciu pri vdýchnutí a ďalšie koncové body riešené kompetentnými orgánmi prípadu od prípadu.

Základnými časťami systému GHS sú fyzikálne nebezpečenstvo, zdravotné nebezpečenstvo a environmentálne nebezpečenstvo. Medzi všeobecné princípy, ciele GHS, patrí zdokonalenie jednotného harmonizovaného systému pre identifikáciu a prepravu nebezpečných chemikálií, globálne uplatnenie GHS a potreby rôznych konečných užívateľov (skupiny potenciálnych zákazníkov) budú tiež pokryté. Nebudú nijaké výnimky v úrovni ochrany, klasifikačné kritériá budú založené na hodnotení nebezpečenstva vyplývajúceho z vnútorných vlastností látok a údaje budú prístupné tak, aby mohli byť aplikovateľné. V rámci klasifikácie – zistenie o chemikáliách sa zavedú nové definície ako: trieda nebezpečenstva (druh nebezpečenstva), kategória nebezpečenstva (stupeň nebezpečenstva) a označovanie ako cesta komunikácie o riziku, výsledkom ktorého bude označovanie a KBÚ.

Výhodiskom pre GHS fyzikálne vlastnosti bude systém prepravy (ADR), ktorého TGD (Technical Guidance Document je vykonávací manuál) je detailne rozpracované, pravidelne v presných termínoch aktualizované, akceptované a celosvetovo používané, súvisiace s prispôbeniami „ušitými priamo na mieru“. Tento systém je vyhovujúci tak pre látky, ako aj prípravky a výnimočne pre výrobky (výbušné). Bude stanovený manuál testov a kritérií, testovanie tuhých látok bude vykonané pre látky uvádzané na trh alebo vo forme, v ktorej sú balené.

GHS pokrýva v oblasti fyzikálnych nebezpečenstiev široké spektrum nebezpečenstva, viac tried a kategórií nebezpečenstva ako v súčasnej EÚ legislatíve. V oblasti zdravotných rizík je to zvýšenie v počte a vykonaní klasifikovaných látok a zmesí oproti EÚ a v oblasti environmentálnych rizík je GHS založený na systéme EÚ, teda je to princíp porovnateľný. Okrem toho stanovuje kritériá pre oblasť terestriálneho nebezpečenstva, skúma možnosti zdokonaľovať kritériá pre látky poškodzujúce ozónovú vrstvu, ako aj chronickú toxicitu pre vodné prostredie.

Počas fínskeho predsedníctva sa budú prejednávať otázky prechodných opatrení v návrhu GHS a jeho vzájomný vzťah „pribuznosti“ s REACH-om. Fínsko by odštartovalo 1. čítanie v EP (prijatie v 1. čítaní je nutné) a „štafetu“ by predalo Nemecku.

Ing. Rudolfa Róthová
Ministerstvo životného prostredia SR

Dokončenie zo s. 13

prachovými časticami a VOC sa objavuje vtedy, ak nie sú novovybudované budovy dostatočne vetrané a starostlivo vyčistené predtým, ako sa začnú užívať.

Z prchavých organických látok prítomných vo vnútornom prostredí obytných budov sa v podmienkach SR najviac pozornosti venovalo monitorovaniu koncentrácií formaldehydu, ktorého primárnym zdrojom sú stavebné drevotrieskové materiály, výplňové tepelnoizolačné materiály, nábytok vyrobený na báze drevotriesky a ostatné vybavenie interiéru.

V dôsledku nedostatkov v údržbe štruktúry budovy, porúch stavebných konštrukcií, nedostatočnej tepelnej izolácie, spôsobu užívaniu bytov alebo vykonania nevhodných stavebných úprav dochádza k narastaniu relatívnej vlhkosti v miestnostiach, kondenzácii vodnej pary na povrchoch konštrukcií a k rastu plesní. Mikroskopické vláknité huby môžu byť v prostredí vlhkých bytov pôvodcami nepríjemného zápachu, pretože produkujú celý rad prchavých organických zlúčenín. Ich kvalita a množstvo je ovplyvnená podmienkami prostredia a ich biologickými vlastnosťami. Nepríjemný zápach má napr. etylhexanol, ktorý produkujú kmene *Aspergillus versicolor*.

Výskyt týchto nedostatkov bezprostredne súvisí so zatekaním vody, ale aj so snahou znižovať spotrebu energie na vykurovanie znižovaním teploty vzduchu v užívaných priestoroch.

Prežívanie a rast húb na stenách podporujú aj vlastnosti stavebných materiálov, omietok, použitých farieb a pod. Vo VÚPS-Nova a TSÚS Bratislava v rámci vedecko-technického projektu VTP 6-400: Obnova budov pozemných stavieb s dôrazom na bytový fond testovali v laboratórnych podmienkach u nás najčastejšie používané omietky. Na základe získaných výsledkov sa nedalo zostaviť poradie omietok podľa ich antifugálnych vlastností. V priestoroch, kde dochádza k plesniveniu stien, je potrebné hľadať iné spôsoby ochrany pred nežiaducou prítomnosťou a množením sa mikroskopických vláknitých húb.

Vnímanie nežiaduceho zápachu je jedným zo základných sťažností v prípadoch SBS. Časté sú silné emocionálne odzvyky obyvateľov budov, ktoré sú neadekvátne k veľkosti problému a niekedy pretrvávajú napriek odstráneniu zdroja zápachu. Podráždené reakcie v súvislosti s pobytom v budovách sa vyskytujú často u jednotlivcov, ktorí majú zvýšenú čuchovú vnímavosť. Vnímanie zápachu je z fylogenetického hľadiska najstarší zmysel a je známe, že je súčasťou limbického systému mozgu, kde je sídlo emócií človeka. Schopnosť tolerovať rôzne podráždiace, ale nevhodné alebo nežiaduce zápachy, je závislá na rozmanitosti genetických a získaných faktorov, ktoré ovplyvňujú vnímanie čuchu. Zdroj odpudzujúceho zápachu v SBS často súvisí s vyššie spomínaným stuchnutým alebo plesnivým zápachom, alebo s prítomnosťou ďalších chemických látok emitovaných zo stavebných materiálov, farieb, lakov, náterov, ktoré sú často napriek označeniu neadekvátne použité. Napríklad výrobok určený pre použitie v exteriéroch, je použitý v interiéroch budov (mrázuvzdorné prísady, farby, nátery a pod.).

Nízka intenzita alebo neadekvátne vetranie, nevyhovujúca teplota vzduchu, nízka relatívna vlhkosť vzduchu, žiadny pohyb vzduchu významne ovplyvňujú koncentrácie zapáchajúcich látok, ale aj pocit pohody a komfortu v budovách. Takéto nevyhovujúce mikroklimatické podmienky sú príčinou sťažností administratívnych pracovníkov a obyvateľov nielen v jestvujúcich, ale často, bohužiaľ, v rekonštruovaných alebo novopostavených

budovách občianskej vybavenosti a v bytových budovách.

V pilotnom projekte Svetovej zdravotníckej organizácie o podmienkach bývania ovplyvňujúcich zdravie v panelových bytových domoch boli v Bratislave – mestskej časti Petržalka získané údaje o podmienkach bývania a zdravotnom stave od 210 obyvateľov panelových bytových domov. Prítomnosť vlhkosti v bytoch udávalo 19 % respondentov, nespokojnosť s teplotou v bytoch v letnom období vyjadrilo 54 % respondentov, bez možnosti regulácie teploty v bytoch je 85 % respondentov. Kvalitu vzduchu v bytoch vnímanú ako problém udáva 39 % respondentov, sťažnosti na hlučnosť udáva 64 % respondentov, nespokojnosť s bytom celkom udáva 54 % respondentov.

Aj v podmienkach SR sa ukázalo, že pre kontrolu kvality vnútorného ovzdušia a prostredia budov je potrebné vytvoriť systém kontroly, usmerňovania, výchovy a tvorby legislatívy.

V legislatíve SR sú postupne prijímané opatrenia na ochranu zdravia ľudí pracujúcich a žijúcich v budovách. Zákon č. 126/2006 Z. z. o verejnom zdravotníctve ustanovuje práva a povinnosti orgánov štátnej správy, obcí, iných právnických osôb a fyzických osôb, výkon štátnej správy a štátneho zdravotného dozoru na úseku ochrany zdravia ľudí prostredníctvom starostlivosti o zdravé životné podmienky, pracovné podmienky a zdravý spôsob života.

§13 citovaného zákona ustanovuje, že ovzdušie v bytových budovách a nebytových budovách určených na dlhodobý pobyt nesmie predstavovať riziko vzniku poškodenia zdravia v dôsledku prítomnosti fyzikálnych, chemických, biologických a iných zdraviu škodlivých faktorov a nesmie byť organolepticky zmenené. Vnútorné prostredie budov musí spĺňať požiadavky na osvetlenie, insoláciu a iné druhy optického žiarenia a požiadavky na tepelno-vlhkostnú mikroklimu, vykurovanie a vetranie. Požiadavky na vnútorné prostredie budov, tepelno-vlhkostnú mikroklimu, najvyššie prípustné hodnoty zdraviu škodlivých faktorov vo vnútornom ovzduší budov ustanovuje nariadenie vlády č. 353/2006 Z. z. o podrobnostiach o požiadavkách na vnútorné prostredie budov a o minimálnych požiadavkách na byty nižšieho štandardu a na ubytovacie zariadenia.

Napriek tomu, že SBS nie je celkom novou nozologickou jednotkou, prevalencia jeho výskytu stále zostáva väčšinou neznáma. Jeho diagnostika vo vzťahu s budovami je nielen u nás zriedkavosťou. Príčinou je najmä to, že definícia prípadu pre tento komplex symptómov je veľmi svojoľná, nie sú biologické markery pre jeho presnejšie definovanie, súbor zdravotných ťažkostí je nešpecifický. Napriek tomu pri typických ťažkostiach, pre ktoré nie je dostatočné iné vysvetlenie, je žiaduce, aby lekári mysleli aj na možnosť SBS. Odhalenie vzťahu uvádzaných zmien zdravotného stavu k podmienkam vnútorného prostredia budov by malo rozhodujúci význam aj pre ich prevenciu. Riešenie tejto problematiky však vyžaduje nevyhnutnú spoluprácu klinikov, úradov verejného zdravotníctva, pracovísk pracovného lekárstva a toxikológie. Zvyšovanie dôrazu na predchádzanie vzniku SBS a riešenie jestvujúcich problémov je významné z hľadiska predchádzania vzniku poškodení zdravia obyvateľov budov, ale aj z hľadiska zvyšovania produktivity práce pracovníkov a znižovania ich práceneschopnosti.

MUDr. Katarína Slotová
Regionálny úrad verejného zdravotníctva Banská Bystrica